

YOKSUL KÖYLÜ DESTEĞİ OLMAYAN TOPRAK REFORMU

26 Temmuz 2026

Yıldırım Koç

Mustafa Kemal Paşa, Türkiye'deki arazilerin en az üçte ikisini oluşturan ve cami, tekke, zaviye vakıflarına ait olan gayrimenkullere tazminatsız olarak el koymuş ve büyük bir TOPRAK DEVRİMİ gerçekleştirmişti.

Diğer taraftan, özellikle Güneydoğu Anadolu'da şeyhlere, ağalara, aşiret reislerine ait topraklarda çok sayıda topraksız yoksul köylü yarıcılık, ortakçılık yapıyor, maraba olarak çalışıyor, eziliyor, sömürülüyordu. Kemalist Devrim'in önemli hedeflerinden biri de, hem Cumhuriyet'in kazanımlarına karşı çıkan kesimlerin ekonomik, toplumsal ve siyasal gücünü kırmak, hem de topraksız köylünün desteğini alarak onları bu kesimlerin kulluğundan kurtararak, özgür yurttaşlar haline getirmektir. Bu süreçte yaşanan sorun, bu bölgedeki topraksız köylülüğün kulluk durumunu kabullenmesi, Mustafa Kemal Paşa'nın bu mücadelesine destek vermemesiydi. Diğer bir deyişle, Mustafa Kemal Paşa, yoksul köylü desteği olmadan bir toprak mücadelesi vermek zorundaydı.

Şevket Süreyya Aydemir, 1932 yılında yazdığı bir makalede, insanların kullaştırılmasını şöyle anlatıyordu:

"Biz gittiğimiz yerlere, hiç olmazsa kendi ırkımızdan olanlar için, daima şahsi mülkiyeti ve küçük çiftçiliği götürdük. (...) Kürtlük bir iktisadi rejimdir ki esasında, herşeyden evvel, koyu bir toprak köleliği, yani müstahsilin yurtsuzluğu ve topraksızlığı yatar. Toprak köleliğinde müstakil küçük köylülük yoktur ki toprak mülkiyetinden, serbest mübadele yoktur ki pazar kaidelerinden ve binaenaleyh insanlar arasında bir takım medeni hukuk ve iktisat münasebetlerinden bahsedilebilsin. (...) Türk serbest iktisat ve cemiyet nizamıyla Kürt feodalizminin mücadele ettiği yerlerde, tekke, bu feodalizmin bir vahti teşkilatıdır ve bu teşkilatın hedefi, Türk nüfusunun dilini, dinini ve serbest tefekkürünü izale etmektir. (...) Türk köyünün kürtleşmesi, Türk köyünde küçük çiftçiliğin serbest toprak mülkiyetinin tasfiyesiyle başlar. (...) Eski hükümetlerin her türlü himayeleriyle, etraflarındaki Türk nüfusu aleyhine hergün biraz daha silahlanan ve azan bir Kürt aşiretinin, tesallutu karşısında birgün, ya canından, ya toprağından geçmek ızdırarında kalan Türk köylüsü toprağını bu Kürt beyine terkedince, derhal, bu beyin arazisinde çalışan bir canlı 'meta', bir 'toprak kölesi' haline düşer. Artık onun hem malı, hem canı, hem namusu Kürt beyinin malıdır. Artık onun kendini Kürt sayması, kürtçe konuşması ve beyin adamlarının ardından derhal köye gelip yerleşen izbandut gibi bir tarikat şeyhinin, her gösterdiğine tapması, her dediğine inanması lazımdır. (...)

"Kürt beyi tehakkümünü, kürtleştirilmiş Türkün, toprağı, kanı, milliyeti, dini ve namusu pahasına yaşatır.

"Derebeylik nizamının tasfiyesi, Şarkta, uzun asırlar imtidadınca topraksızlaştırılan, mülkiyetsizleştirilen köylünün mal ve mülkiyet sahibi kılınması neticesinde bitecektir. Küçük çiftçilik, toprak köleliğinin zıttıdır ve derebeylik münasebetlerinin en emin tasfiye vasıtasıdır.

"Toprak, yurt ve istihsal vasıtaları sahibi kılınacak kürtleşmiş Türkün kendi diline ve öz iktisat nizamına dönmesi, oralarda serbest mübadele usullerini ve pazar münasebetlerini genişlettirecek ve bu genişleyen münasebetler Türk milletinin siyasi ve iktisadi tecanüs ve vahdetini temin edecektir." (Aydemir, Ş.S., "Derebeyi ve Dersim," *Kadro Dergisi*, No.6, Haziran 1932, tıpkıbasım: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yay.No.121, Ankara, 1978;43-44)

Güneydoğu Anadolu'da bazı köylülerin özgür iradelerini yitirmelerine ilişkin bir gözlem, 1925 yılındaki Şeyh Sait ayaklanması sonrasındaki yargılamada görülebilir. Sadri Etem 1933 yılında yayımlanan kitabında bu dönemde ağalığı ve şeyhliği şöyle anlatıyordu:

"Fırat'ın doğu sahilinden itibaren doğu sınırlarına kadar uzanan sahada feodalitenin (1) hukuki, (2) iktisadi, (3) dini şekillerini görmek daima mümkündü, bunlar sebepsiz değildi. (...) Derebeyi servete sahip olduğu gibi, araziye de sahiptir. Arazisi üstündeki insanların hayat hakkı da feodale aittir. Doğu vilayetlerine gidenler pekâlâ bilirler; 'Efendi köyleri,' 'Allah köyleri' diye tabirler işitmişlerdir. Bunlar feodal hayatının en belirgin örneğidir, Efendi köyü, feodalın mülkü olan sahadır. Efendi köyünde insan, tarlanın ağacı, samanı, çöpü, hayvanı, sabanı gibi bir şeydir. Tarlayı sattığı zaman nasıl onun ağaçlarını da beraber devrederse, bey de köy

halkını da aynı suretle alır, satar; tarlasındaki bir ağacı, bir otu nasıl istediği zaman söküp atabilirse, bu onun nasıl açık bir hakkı ise, köyündeki bir adamı da istediği zaman kovar, isterse öldürür. (...)

"Doğu vilayetlerinde, şeyh veya beyin dinî nüfuzu iktisadi nüfuzuyla beraber yürüdü. Doğu vilayetlerinin nüfuzlu şeyhlerinden olan Şeyh Sait, Şeyh Şemseddin ve diğer reisler, ya arazi sahibi yahut da çoban servetine sahiptiler. Zaviyelerin, iktisadi hareketlerini tamamlayan birer teşkilat olduğu muhakkaktır. Hatta o kadar ki, feodal iktisat, dini doğu vilayetlerinde bir tür feodal şekle sokmuştur. Büyük şeyhler ilahlıkla ilişkilidir. Mesela Şeyh Şemseddin yüzü örtülü bir ilah idi. Yine dikkat edilecek olursa, Dicle ile Fırat ve Ağrı arasında serpilmiş olan nice tarikat, mezhep vardı ki, hepsi birer feodal dinin yozlaşmış unsurlarını taşır. (...) Mesela ilah bir defa insan şeklindedir. Aşiret ilahları gibi. İlahlar arasında dereceler, sıralar vardır. Müslüman sayılan birçok kabile bu suretle garip inançlara saplanıp kalmıştır. Bunun için, Şark İstiklal Mahkemesi'ne gelen bir köylü isyan dolayısıyla kendisine sorulan soruya şöyle cevap verdi: 'Bey, atına bindikten sonra neden yerde kalayım. O, silahı attıktan sonra ben durur muyum, bana niçin soruyorsunuz, bey emretti ben yaptım, yoluna canım kurban.' " (Sadri Etem, *Türk İnkılabının Karakterleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Devlet Matbaası, 1933 (2. Basım, Kaynak Yay., 2007);79-80) .

Bu yıllarda Güneydoğu Bölgesi'nde şeyhlerin veya seyyidlerin asılarak öldürülemeyeceği konusunda yaygın bir inanç vardı.

13 Şubat 1925 tarihinde Şeyh Sait ayaklanması başladı. Ayaklanma büyük zorluklarla bastırıldı. Şeyh Sait 15 Nisan 1925 günü yakalandı. 29 Haziran 1925 günü, aralarında Şeyh Sait'in de bulunduğu 29 kişi idam edildi.

1925 yılındaki Şeyh Said Ayaklanmasında önemli rolü olan kişilerden biri, Kürdistan Teali Cemiyeti Başkanı Seyyid Abdülkadir'di. Ayaklanma bastırıldıktan sonra İstiklal Mahkemesi, Seyyid Abdülkadir ile oğlu Seyyid Mehmet'in de aralarında bulunduğu kişiler hakkında idam cezası verdi. Birçok kişinin inancına göre, "seyyid"ler, Peygamber torunudur. Ayaklanmaya katılan şeyhler ve seyyidler idam edildi. Seyyid Abdülkadir'in oğlu Seyyid Mehmet'in idamını Naşit Hakkı 1932 yılında yayımlanan *Derebeyi ve Dersim* kitabında şöyle anlatmaktadır:

"Seyit Abdülkadirzade Seyit Mehmet'in ilmi boynunda iken sesi duyuldu. (...) Seyit Mehmet bağıırıyordu: 'Evladı Resul (peygamber nesli, YK) asılmaz, Evladı Resulü asan millet iflah olmaz!' Bu tegallüp ("tegalüb" olmalı: mugalebe, üstün gelmeye uğraşma, YK) ve irtica hırıltısına genç Türkiye'nin sesi, henüz otuzunu doldurmamış bir zabitan (subayın, YK) ağzından yükseldi: 'Vatanıma hiyanet eden Resul de olsa asarım.' Bu ses manzaraya müstesna bir ulviyet (yücelik, YK) verdi, vatan sevgisi hiyaneti boğmuştu." (Hakkı Naşit (Uluğ), *Derebeyi ve Dersim*, Hakimiyeti Milliyet Matbaası, Ankara, 1932;31-32)

Mustafa Kemal Paşa, şeyhlerin, seyyidlerin, ağaların, aşiret reislerinin kullandığı, ezdiği, sömürdüğü insanların bir desteği olmaksızın bu gerici kesimlerle mücadele etmek zorunda kaldı. Ayrıca, bu yıllarda tarımda traktör kullanımı çok sınırlıydı ve bu nedenle ekilmeyen büyük miktarda boş arazi vardı. Tehcir edilen Ermenilerin, işgalci Yunan ordusuna yardımcı olan Rumların ve mübadele sonrasında ayrılanların toprakları da köylülüğün bir toprak talebinde bulunması eğilimini zayıflatıyordu. Kulluğu kabullenenlerin zaten böyle bir taleple ortaya çıkması da olanaksızdı.

İsmail Hüsrev Tökin, ilk baskısı 1934 yılında yapılan *Türkiye'de Köy İktisadiyatı* kitabında ve 1933 yılında yayımlanan bir makalesinde bu durumu şöyle özetlemektedir:

"Şark ve cenubuşarki vilayetlerinde umumiyet itibarile toprak ve köylünün istihsal vasıtaları, aşiret reislerinin, beylerin ve ağaların mülkiyeti altındadır. (Tökin, İ.H., *Türkiye Köy İktisadiyatı*, 2. Basım, İletişim Yay., İstanbul, 1990;176)

"Milli inkılâbın burada derebeyliği tasfiye ederek kurtaracağı ve milli mikyastaki işbirliğine alacağı iki unsur vardır: Biri köle haline getirilmiş köylü kitleleri, diğeri de Kürt aşiretleri içinde eriyen Türk unsurudur. Bu kurtarmanın yolunu biz ancak müstahsil ile toprağa tesahup eden derebeyi arasındaki derebeylik içtimai münasebetlerinin kül halinde ve derebeyi sınıfının da sınıf halinde tasfiyesinde görüyoruz. Bu içtimai nizamın tasfiyesi de ancak derebeyi topraklarının köylüye bila bedel tevzii ve derebeylerinin mevcudiyetinin de tamamen imha edilmesi şeklinde olabilir. (Tökin,1990;185)

"Şarkta derebeylik nizamile yapılacak mücadele ancak inkılâpçı bir tasfiye hareketi olabilir. Bu nizam, nizam olarak kül halinde ortadan kaldırıldığı takdirdedir ki Türk inkılâbı daima yanı başında cerahat fışkıran ve harici müdahalelerle takviye edilen bir irtica kaynağını kökünden temizlemiş olacaktır. (Tökin,1990;186)

"Şark vilayetlerinde derebeyliğin kül halinde tasfiyesi ve toprağın bila bedel köylüye tevzii, milli bütünlüğün temini bakımından bilhassa zaruridir. Orada bilhassa kürtçe konuşulan sahalarda için için kaynayan gayri milli hareketlerin, irticai cereyanların gıda aldığı içtimai zümreler, köylüsü ile beraber geniş topraklara tesahup etmiş beylerdir. Toprağın köylüye doğrudan doğruya tevzii demek, Bey ismini taşıyan irtica kaynağı bir sınıfın ve bu sınıfla beraber Kürt meselesinin kökünden tasfiyesi demektir. Şarkta Beyin kuvvet ve nüfuzu sahip olduğu geniş sahalar üzerindeki derebeyi hukukundan gelmektedir. Beyden toprağı satın alarak köylüye satmak tarzında ıslahatın müspet bir netice vereceğini ümit etmiyoruz. (...) Anadolunun diğer kısımlarında yapılacak içtimai-iktisadi reformun gayesi, ortakçılığı kaldırmaktır. (...) Bizde ortakçılık biri, büyük arazi edinmiş kimselerin topraklarını ortaklaşa köylüye işletmesi, ikincisi de tüccara, mürabahacıya borçlanan köylünün borcuna mukabil arazisini elinden çıkararak kendi toprağında alacaklısı hesabına ortaklaşa çalışması olmak üzere başlıca iki şekilde doğmuştur. İkinci şekilde doğmuş ortakçılığın tasfiyesi için köylü ile alacaklı arasına devletin girmesi ve borçlarını devletin ödemesi suretiyle köylüye toprağının iade edilmesi ve borç mukabili toprak da dahil olduğu halde istihsal vasıtalarının ferağ edilememesinin kanunla temini lazımdır. Birinci şekilde meydana gelen ortakçılığı ise, yine devlet, bulacağı bir formül dahilinde ortakçılıkla işlenen toprakları sahiplerinden alarak bila bedel köylüye tevzi etmek suretiyle tasfiye etmelidir." (Tökin, İ. H., "Türk Köylüsünü Topraklılandırmalı, Fakat Nasıl?", *Kadro Dergisi*, No. 23, İkinci Teşrin 1933, 2. Cilt, Tıpkıbasım, AİTİA Yay. No. 130, Ankara, 1979;36-37)

1923-1946 dönemindeki Cumhuriyet Hükümetleri, çağdaşlaşmanın, laik Cumhuriyetin ve ulusal bütünlüğün önündeki en büyük engelin ağalık, seyyitlik ve şeyhlik düzeni olduğunun farkındaydı. Örneğin, Dersim'de yaşayan ağalar, seyyitler ve şeyhler 1937 yılı başlarında isteklerini bir ultimatom biçiminde Hükümete bildirmişlerdi. İstekler şunlardı: Karakol kurulmayacak, köprü yapılmayacak, yeniden kaza ve nahiye merkezleri kurulmayacak, silahlara dokunulmayacak, her zamanki gibi pazarlık usulüyle vergiler verilecek. (*Yeni Adam Dergisi*, Sayı 182, 24.6.1937) Muş ovasının büyük bölümünü elinde tutan Mutkili Musa, bu topraklardan geçenlerden haraç alıyor, başka bölgelerde çalışan aşiret mensuplarından vergi toplatıyordu. (Aydemir, Ş.S., *İkinci Adam*, II. Cilt, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1967;80)

Mustafa Kemal ve arkadaşları, bu nedenle, ağaların ve şeyhlerin ekonomik gücünü de kırmak için bir toprak reformunu sürekli olarak gündemde tuttular.

Ulusal Bağımsızlık Savaşı sürerken, 1920 yılında çıkarılan Baltalık Kanunu ile, odunculuk, kömürcülük ve kerestecilikle geçinen ya da büyük ormanlara en fazla 20 km. uzaklıkta bulunan köylerde her haneye 18 dönüm baltalık verilmesi kararlaştırıldı. Bu uygulama dört yıl yürürlükte kaldı. (Çağlar, Y., *Türkiye'de Ormancılık Politikası (Dün)*, Ankara, 1979;149-155)

Cumhuriyet yönetimleri topraksız ve az topraklı köylülere toprak dağıtımı konusunda çeşitli düzenlemeler yaptı.

Bu konudaki ilk düzenleme, 1341 (1925) senesinde çıkarılan bütçe kanununun 25. maddesidir. Bu maddenin A fıkrasına göre, toprağa muhtaç ziraat erbabına, elde mevcut milli arazi, bedeli on senede taksitle alınmak ve her haneye verilecek arazi miktarı ellerindeki toprakla birlikte azami ikiyüz dönümü geçmemek üzere kıymet takdiri suretiyle dağıtılacak ve satılığa çıkarılacaktı. Bu hüküm 1934 yılına kadar bütçe kanunlarında korundu. Daha sonra, 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanununun 56. maddesi haline dönüştü. (Barkan, Ö.L., *Türkiye'de Toprak Meselesi*, Gözlem Yay., İstanbul, 1980;453)

1925 Şeyh Sait ayaklanmasından sonra 500 kadar ağa ve şeyh Batı illerine sürüldü.

1927'de genel müfettişlik kurulurken, hükümete o bölgede arazileri kamulaştırma yetkisi de verildi.

1927 Haziranında kabul edilen 1097 sayılı kanunla 1500 aile Batı'ya göç ettirildi.

Mustafa Kemal Paşa, 1.11.1928 tarihinde T.Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmasında şunları söylüyordu: "Şark vilayetlerimizin bir kısmında ihdas edilen umumi müfettişlik isabetli ve faydalı olmuştur. Cumhuriyet kanunlarının emniyetle sığınacak yegane yer olduğunun anlaşılması bu havalide huzur ve inkişaf için esaslı bir mebdedir. Yeni faaliyet devremizde gerek bu havalide, gerek memleketin diğer kısımlarında toprağı olmayan çiftçilere toprak tedarik etmek meselesiyle ehemmiyetli olarak iştigal buyuracaksınız." (Öztürk, Kazım, *Cumhurbaşkanlarının T.Büyük Millet Meclisini Açış Nutukları*, Ak Yay., İstanbul, 1969;204)

2 Haziran 1929 tarih ve 1505 sayılı Yasa ile (Şark Menatıkları Dahilinde Muhtaç Zürrâ'ya Toprak Tevzii Kanunu-Doğu Bölgelerinde Muhtaç Çiftçiye Toprak Dağıtımı Kanunu), Ağrı, Van, Muş. Bitlis, Hakkari,

Siirt, Mardin, Diyarbakır, Urfa ve Elazığ (Dersim dahil) vilayetlerinde, sürgüne gönderilen ağa ve şeyhlerin arazilerinin köylüye dağıtılması konusunda Hükümet yetkili kılınıyordu. Bu yasa, 1515 sayılı yasayla (Tapu Kayıtlarında Hukuki Kıymetlerini Kaybetmiş Olanların Tasfiyesine Dair Kanun, R.G.9.6.1929) tamamlandı.

Mustafa Kemal Paşa, 1.11.1929 tarihli açış konuşmasında da bu noktayı vurguluyordu: "Bu sene zirai kooperatif teşkilatına başlanmış olması, bilhassa memnuniyetimizi mecup oluyor. Bu kooperatifleri memleketin her tarafına teşmil etmeği ziyade iltizam ediyoruz. Kezalik çiftçiye arazi vermek de, Hükümetin mütemadiyen takip etmesi lazım gelen bir keyfiyettir. Çalışan türk köylüsüne işleyebileceği kadar toprak temin etmek, memleketin istihsalatını zenginleştirecek başlıca çarelerdendir." (Öztürk,1969;213)

İsmet Paşa Hükümeti'nin 9.11.1929 tarihli programında bu konu şöyle ele alınıyordu:

"Evvela vatandaşlara arazi dağıtılmasından bahsedeceğim. İşledikleri arazi kendi malları olmayan vatandaşları toprak sahibi yapmak için bu sene bazı şark vilayetlerimizden işe başladık. Birinci Umumi Müfettişlik dahilinde şimdiye kadar hazineye ait araziden 90 bin dönüm toprak dağıttık. Ayrıca istimlak ederek ve bedelini peşin ödeyerek 20 bin dönüme yakın arazi verdik. Bundan mada Garp Vilayetlerimizde hazineye ait olan veya satın aldığımız bazı çiftlikleri köylüye maletmeğe muvaffak olduk. Bizim bu işte mesleğimiz; topraksız köylüye kendi malı yapacağımız tarlasında çalışmak imkanını hazırlamaktır." (Öztürk, Kazım, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları*, Ak Yay., İstanbul, 1968;119-120)

14 Haziran 1934 gün ve 2510 sayılı İskân Kanunu (R.G.21.6.1934) son derece radikal biçimde şu hükmü getiriyordu:

"Madde 10 - A: Kanun aşirete hükmî şahsiyet tanımaz. Bu hususta her hangi bir hüküm, vesika ve ilâma müstenit de olsa tanınmış haklar kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağalığı ve şeyhliği ve bunların her hangi bir vesikaya veya görgü ve göreneğe müstenit her türlü teşkilat ve taazzufları kaldırılmıştır.

B: Bu kanunun neşrinden önce her hangi bir hüküm veya vesika ile veya örf ve adetle aşiretlerin şahsiyetlerine veya onlara izafetle Reis, Bey, Ağa ve şeyhlerine ait olarak tanınmış, kayıtlı, kayıtsız, bütün gayrimenkuller Devlete geçer. Bu kanun hükümlerine ve Devletçe tutulan usullere göre bu gayrimenkuller muhacirlere, mültecilere, göçebelere, naklolunanlara, topraksız veya az topraklı yerli çiftçilere dağıtılıp tapuya bağlanır. Bu gayrimenkullerin aidiyeti tapu sicillerindeki kayıtlara göre tesbit olunur. Tapu sicillerinde aidiyete dair bir kayıt yoksa veyahut kayıtlar yalnız şahıslar namına olupta halk arasında bunların aşirete ait olduğu şayi bulunuyor ve aşiret fertleri de bu gayrimenkullerden başkasına sahip bulunmuyorlarsa aidiyet, tahkikat üzerine, o yerin idare heyeti kararıyla hallolunur; idare heyetlerinin valilerce tasdik edilen bu kararı katidir.

C: Bu Kanun neşrinden önce aşiretlere reislik, beylik, ağalık, şeyhlik yapmış olanları ve yapmak isteyenleri ve sınırlar boyunca oturmasında emniyet ve asayiş bakımından mahzur bulunanları, aileleriyle birlikte, münasip yerlere naklettirip yerleştirmeğe İcra Vekilleri Heyeti kararıyla, Dahiliye Vekili salâhiyetlidir."

Şevket Süreyya Aydemir, bu yasaların uygulanmasındaki yetersizliklerle ilgili olarak şu gözlemlerde bulunmaktadır:

"Doğu illerinden gerçi 500 kadar ağa ve şeyh, Batı illerine göçürüldüler. Bunların toprakları köylüye verilecekti. Fakat toprak dağıtımı gerçekleşmedi. Hele tapu verilemediği gibi, daha sonra, 1934'te çıkarılan 2510. kanunla, Batı illerine nakledilen ağalar, şeyhler yerlerine iade edildiler. Tabii topraklarını da aldılar. Irak'a, Suriye'ye kaçan ve oralardan mülklerini idareye devam eden beyler de yerlerine dönebildiler. Zaten daha 1924'ten itibaren ve Medeni Kanunun 639. maddesine dayanarak ağalar, beyler, şeyhler doğu ve güneydoğu illerinde, pek çok toprakları şahsi mülkiyetlerine geçirmişlerdir. 2510 sayılı kanundan sonra, dağıtım tabii tutulmamış toprakları iade eden maddelerden de faydalandılar." (Aydemir, Ş.S., *İkinci Adam*, I. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1966;309)

Yine 1934 yılında kabul edilen Tapu Kanunu ile, sahipsiz toprakları kullanılır hale getirenlere bu arazilerin tapularının parasız olarak, kamuya ayrılmamış devlet arazisinde bağ ve bahçe kuranlara bu arazinin tapusunun vergi değerinin belirli bir oranı karşılığında verilmesi öngörülmüyordu. (Cevat Geray, bu konuda ayrıca 13.3.1924 gün ve 441 sayılı Yasayı, 10.4.1340 gün ve 474 sayılı Yasayı, 16.4.1924 gün

ve 488 sayılı Yasayı ve 9.6.1934 gün ve 2502 sayılı Yasayı belirtmektedir. Geray, C., *Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar*, TODAİE Yay., Ankara, 1974;359-360)

1923-1934 döneminde nüfus değiş tokuşu ile gelen 99.709 haneye (380.243 kişi) 4,5 milyon dönüm arazi, 99 bin dönüm bağ ve 160 bin dönüm bahçe; muhacir ve mülteci olarak gelen 58.027 haneye (247.295 kişi) 1,5 milyon dönüm arazi, 59 bin dönüm bağ ve 8 bin dönüm bahçe dağıtıldı. Toprağa muhtaç yerli çiftçilere de 731 bin dönüm arazi dağıtıldı. 2510 sayılı yasa hükümlerine göre, 21 Haziran 1934 tarihinden 1938 yılı Mayıs ayına kadar 28.536 muhacir ve mülteci ailesine 1,2 milyon dönüm, 48.411 topraksız veya az topraklı yerli çiftçi hanesine 1,5 milyon dönüm, 7.886 göçebe ailesine de 129 bin dönüm arazi dağıtıldı. 1940-1944 döneminde ise Maliye Bakanlığına bağlı geçici komisyonlar tarafından 619 köyde 197 bin nüfuslu 53 bin aileye toplam 875 bin dönüm arazi dağıtıldı. (Barkan,1980;455)

Bir başka kaynağa göre ise, 1930-1937 döneminde, 627 ve 2480 sayılı yasalara dayanılarak köylüye 1,3 milyon dönüm arazi dağıtıldı. (Derin, H., *Türkiye’de Devletçilik*, İstanbul, 1940;57)

Yurtdışından Türkiye’ye gelen göçmenlere de büyük miktarlarda toprak verildi.

1923-1933 döneminde Türkiye’ye 247 bin kişi göçmen olarak geldi. Bu insanlar, 58 bin aile oluşturuyordu. Bunlara parasız olarak 40.692 ev, 6321 parça arsa, 1.576.472 dönüm tarla, bağ ve bahçe verildi. (Derin,1940;35) 1934-1950 döneminde ise göçmenler için yapılan ev 32.887 adet, dağıtılan arazi de 157.383 dönümdür. (Basın-Yayın ve Turizm Umum Müdürlüğü, *Türkiye Nasıl İlerliyor, 1950-1957*, Ankara, 1957;95)

1935 yılında CHP programına topraksız köylüye toprak dağıtılmasına ilişkin bir hüküm ilk kez konu: “Her Türk çiftçisini yeter toprak sahibi etmek, partimizin ana gayelerinden biridir. Topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için özgü istimlâk kanunları çıkarmak lüzumludur.”

Atatürk’ün T.B.M.M.’nde 1.11.1936 tarihli açış konuşmasında amaç daha net bir biçimde ifade ediliyordu: “Toprak kanununun bir neticeye varmasını Kamutay’ın yüksek hizmetinden beklerim. Her Türk çiftçi ailesinin, geçineceği ve çalışacağı toprağa malik olması, behemehal lazımdır. Vatanın sağlam temeli ve imarı bu esastadır.” (Öztürk,1969;250)

1924 Anayasasının 74. maddesi, “değer pahası peşin verilmedikçe” kamulaştırmaların yapılamayacağını öngörüyordu: “Menafii umumiye için lüzumu usulen tahakkuk etmedikçe ve kanunu mahsus mucibince değer pahası peşin verilmedikçe hiç bir kimsenin malı istimval ve mülkü istimlâk olunamaz.” 5 Şubat 1937 gün ve 3115 sayılı kanunla bu maddeye eklenen fıkayla kamulaştırma kolaylaştırıldı: “Çiftçiyi toprak sahibi yapmak ve ormanları Devlet tarafından idare etmek için istimlâk olunacak arazi ve ormanların istimlâk bedelleri ve bu bedellerin tediyesi sureti, mahsus kanunlarla tâyin olunur.”

Atatürk’ün 1.11.1937 tarihli konuşması da şöyleydi: “Bir defa, memlekette topraksız çiftçi bırakılmamalıdır. Bundan daha önemli olanı ise, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın, hiç bir sebep ve suretle bölünemez bir mahiyet alması. Büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri erazi genişliğini, erazinin bulunduğu memleket bölgelerinin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre sınırlamak lazımdır.” (Öztürk,1969;260)

Celal Bayar, 8.11.1937 tarihinde T.B.M.M.’ne sunduğu Hükümet Programında bu talimatlara uymuştu:

“Topraksız çiftçi bırakmamak prensibi parti programımızın 34üncü maddesine dayanır. Her Türk çiftçisini kafi toprak sahibi etmek ve topraksız çiftçiye toprak dağıtmak için hususi istimlak kanunları çıkarmak bu maddenin hükmüdür. Her Türk çiftçi ailesinin çalışarak geçinebileceği bir toprağa malik olmasını vatan için sağlam bir temel ve imar esası saymaktayız.

“Memlekette her bölgenin hususi şartlarına göre bir çiftçi ailesinin geçinebilmesi için muhtaç olduğu toprağa malik olmasını behemahal temin etmek ve bu aile toprağının hiç bir sebep ve suretle parçalanmasına ve elden çıkmasına meydan vermemek lazımdır.

“Her bölgenin nüfus kesafetine ve toprak verim derecesine göre büyük çiftçi ve çiftlik sahiplerinin işletebilecekleri arazi genişliğini sınırlandıracağız. Buna ait bir kanun layihasını biran evvel hazırlayarak büyük meclise takdim etmek karındayız. (...)

"Tercihan at olmak üzere en küçük çiftçi ailesinin bile bir çift hayvana malik edilmeleri imkanının teminine çalışılacaktır. Bunun için kredi kolaylığı, vergiden ve hacizden istisna gibi çarelere müracaat edilecektir." (Öztürk,1968;175-6)

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 1.11.1941 tarihinde T.B.M.M.'ni açarken şu konuşmayı yapıyordu:

"Toprak Kanunu, Büyük Meclis'e sunulmak üzeredir. (...) Toprağı olmayıp, kendi başına ocak kurmak isteyenlere toprak temini, Cümhuriyetin en ziyade ehemmiyet verdiği bir meseledir. Nüfusun çoğalması ve intikal suretile parçalanması neticesinde, elindeki toprağı bu günkü işleme kudret ve vasıtalarına, çoğalan yaşama ihtiyaçlarına artık yetişmemeye başlayan az topraklı köyler ve köylüler vardır. Bunları, kendilerine daha yüksek yaşama imkanı verecek miktarda toprak sahibi kılmak ve bu topraklarda iş yapma kudretini tam kıymetlendirecek verimli bir işleme için lüzumlu araçlarla donatmakta acele etmek lazımdır."(Öztürk,1969;322)

1945 yılında Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kabul edildi. Bu Kanun, özellikle 17. maddesindeki radikal düzenleme nedeniyle önemliydi. 11.6.1945 gün ve 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun (Resmî Gazete, 15.6.1945) 17. maddesi aşağıdaki gibiydi:

"Topraksız veya az topraklı olan ortakçılar, kiracılar veya tarım işçileri tarafından işlenmekte bulunan arazi, o bölgede (39) ncu madde gereğince dağıtmaya esas tutulan miktarın kendi seçtiği yerde üç katı sahibine bırakılmak şartıyla yukarıda yazılı çiftçi ve işçilere dağıtılmak üzere kamulaştırılabilir. Sahibine bırakılacak olan arazi elli dönümden aşağı olamaz. (...) Geçici mevsim işçileri hakkında bu hüküm uygulanmaz. İşçinin geçici mevsim işçisi olup olmadığını Tarım Bakanlığı belli eder."

Ancak CHP 1945-1950 arasında toprak ağalarının gücünü büyük ölçüde parçalayacak bu kanunu uygulamak yerine, parlamenter sisteme geçilmesi nedeniyle toprak ağalarıyla uzlaşmayı tercih etti. Taner Timur'un bu kanuna ilişkin değerlendirmesi şöyledir:

"Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, herşeyden önce büyük toprak sahiplerinin iktisadi ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan siyasi gücüne karşı yönelmiş bir kanundur. Böyle bir kanun, büyük toprak sahiplerinin sömürüsü altındaki yoksul köylülerin sınıf mücadelesi ile gerçekleşseydi, kendi uygulanma koşullarını kendisi hazırlamış olurdu. Oysa, yoksul köylülerin yaşama koşulları ve bilinç durumları böyle bir mücadeleyi (demokratik köylü mücadeleleri) başlatmamıştı. Gördüğümüz gibi, Kanun, Milli Şef'in baskısıyla adeta zorla Meclis'ten geçirilmiştir." (Timur, T., *Türk Devrimi ve Sonrası*, 4. Baskı, İmge Yay., Ankara, 1997;204)

Özetle; Mustafa Kemal Paşa, cami, tekke ve zaviyelere ait çok geniş arazilere tazminatsız bir biçimde el koyarak TOPRAK DEVRİMİ'ni gerçekleştirmesinin yanı sıra, özellikle Güneydoğu Anadolu'daki şeyhlik, seyyitlik, ağalık, aşiret reisliği uygulamalarına son verecek bir toprak politikası uygulamaya çalıştı. Ancak bu konuda, bu kesimlerin baskısı ve sömürüsü altında kulluğu kabullenmiş topraksız ve az topraklı köylülerden bir destek görmedi. İnsanları kulluktan kurtararak bu mücadeleye katma çabaları da, devletin imkanları ve günün iletişim olanakları nedeniyle yetersiz kalınca, TOPRAK DEVRİMİ'ni tamamlayacak bir toprak reformu, tüm iyi niyete ve çabalara karşın, istenildiği kadar başarılı olamadı.